PÁD ČLOVĚKA

Původ materiálu
Michal Kitta
Pořadí v lekci
2

Žalm: 90,3+12 — *Ty člověka v prach obracíš, pravíš: "Zpět, synové Adamovi!"*
Nauč nás počítat naše dny, ať získáme moudrost srdce

1. klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:

- jednotlivá podobenství z Gn 1-11 nepopisují šťastný a dobrý začátek a skrytou či zjevnou tendenci k neustálému zhoršování světa i člověka. Spíše se pokoušejí - prostřednictvím vyznání - odpovědět na základní otázky, které se dotýkají světa, stvoření, člověka, společnosti, církve, konfliktů a mezilidských katastrof či selhání. Pokud je budeme chápat jen jako pradávné příběhy, unikne nám jejich aktuální dosah. Příběhy vyprávějí o našem údělu, možnostech i nebezpečích.

- **přeryv** mezi dobrým stvořením (Gn 1) a hříšným člověkem (Gn 3) není nevysvětlitelnou hádankou - proč dobré stvoření najednou produkuje zlo, ale má být zřejmé, že existuje přeryv mezi ”makrokosmem a mikrokosmem” - náš život není ovlivňován osudově hvězdami či přírodou, božskými či přírodními zákonitostmi. Tuto zvěst měli zaslechnout právě Izraelci v babylónském zajetí, kde makrokosmos rozhodoval o mikrokosmu člověka. Máme ji zaslechnout i my dnes, kdy opět ožívá představa, že ”každý jedinec nosí v sobě řád kosmu”. Lidská odpovědnost je pak skoro nulová. Biblická zvěst ovšem odmítá názor, že skrze nás přichází samovolně do světa to, co je nad námi a čeho jsme součástí. Člověk nese plnou odpovědnost za svá rozhodnutí i jejich důsledky.

- **zahradu** mají někteří spojenou s představami převzatými z jiných náboženství. Zahrada pak získává charakter *ráje,* kde ”pečení holubi lítají do huby”. I v zahradě ovšem člověk pracuje - obdělává a střeží (2,15). Boží zahrada je místem, kde člověk má bezprostřední vztah k Bohu - nemá ho porušený vzpourou, která svévolně a bezohledně určuje, co je dobré a co zlé.

- **člověku je zapovězeno** jíst z jednoho stromu Boží zahrady. Tento zákaz nemá být chápán jako omezení, člověku přece bohatě stačí plody ostatních stromů. Zákaz chce zvláštním způsobem člověka v jeho každodennosti upomínat na Boha. Bůh jím zkouší lidskou poslušnost.

Pokud člověk zachovává tuto hranici, respektuje Boha. Zákaz chce brát člověka vážně právě v jeho nejvyšších možnostech; důvěřuje mu, že svou poslušností způsobí Bohu radost. (C. Westermann: Tisíc let a jeden den, Kalich, Praha 1972). *Boží zákaz* neokrádá člověka o svobodu, není svévolným omezováním. Chrání člověka před svévolí, pýchou a chaosem - kolik lidí, tolik pojetí, co je dobré a co zlé; co se mi líbí, je dobré, zlé je to, co se mi nelíbí a nevyhovuje mi. Vzniká chaos, který zamezuje rozpoznat, co je pravdivé, dobré a co zas soběstředné, zlé a lživé.

- **had** je životu nebezpečný plaz - ohrožuje člověka. Tak životu nebezpečné je zlo, které člověka zachvacuje a které člověk sám produkuje. Člověk není nevinná oběť zlých poměrů (zlých kamarádů, společenských podmínek a pod.). A zároveň nás příběh o hadovi, Adamovi a Evě upozorňuje, že realita hříchu předchází uvědomění si hříchu. Zlo pouze nepočínám, ale také v něm pokračuji - noříme se do něj. Zlo má také pospolitý rozměr. Nelze ho zredukovat jen na individuální odpovědnost nebo jen na sobeckost (ve smyslu charakterové vlastnosti člověka). Zlo skrze mne zasahuje druhé a ”stydíme” se před sebou navzájem i před Hospodinem (viz heslo nahota). Člověk se bojí Hospodina (3,10) - zde se však nejedná o ”bázeň” před Hospodinem, ale o odpor a odmítnutí.

- **Boží otázka** je kritikou člověka - odhaluje jeho pokřivenost a chatrnost. *Vykrucování* Adama i Evy názorně ukazuje, jak nedovedeme přiznat vinu. Shazujeme ji jeden na druhého a sami se zříkáme odpovědnosti za to, co jsme udělali. Příběh to naznačuje plastičtěji než hlubokomyslná úvaha či traktát.

- Eva neutrhla **jablko, ale ovoce ze stromu poznání dobrého a zlého**. Malíři ”tento rajský pád člověka” kreslí často právě pod jabloní. Zlo a jablko se řekne latinsky skoro stejně (malus a málus) - čtenáři latinského středověkého překladu spojili tyto dva významy, a tak došlo k ztotožnění ”rajského stromu” s jabloní. Plody stromu poznání dobrého a zlého samozřejmě v žádném pomologickém atlasu nenajdeme.

- **nahota** Adama a Evy. Příběh neredukuje poznání hříchu na sexuální či erotickou rovinu - tak jak to často dělala a dělá povrchní církevní tradice. Adam s Evou se stydí - asi tak, jako nahý pacient před operací na operačním stole pociťuje strach, vydanost, opuštěnost či stud. Hřích je chápán celostně Hospodinem - jako vzpoura člověka proti Hospodinu, a stejně tak je chápán i stud za tento hřích. (Kladné hodnocení lidské sexuality, která pádem není dotčena, nacházíme v Gn 2,24-25).

- **kožené suknice** dostávají od Hospodina, jsou připomínkou odpuštění. Aby člověk mohl takový oděv nosit, muselo zemřít zvíře (oběť). Místo člověka za jeho viny zástupně zemřelo zvíře. Po této náboženské slavnosti odcházel člověk s vědomím: jsem očištěn, je mi odpuštěno.

- **buď proklet** - Bůh proklíná **hada** (v. 14) a **zemi** (v. 17), ne člověka. Bůh **muži** nenabízí nějaká kouzla, aby žil bezstarostně, bezpracně - je varován, ať do své práce nevkládá přemrštěné naděje. Práce ho nespasí, protože země je prokleta - odtud spása nepřijde, jen trýzeň. Bude muset vydat nespočet sil - proto ”v potu své tváře budeš jíst chléb”. **Ženě** připomíná zvláštní trýzeň - bude se obávat o úděl svých dětí. A nepodaří se jí uskutečnit skrze ně své vlastní neuskutečněné plány. Také se jí nesplní všechny naděje, které žena vkládá do svého muže. *Trýzeň* muže (v. 17) i ženy (v. 16) bude zrušena: je zaslíben ten, který rozdrtí hadovi hlavu, ale on zas ho smrtelně uštkne (3,15). Křesťanská tradice vidí naplnění tohoto výhledu v Kristově díle.

2. úskalí textu:

- **had** - nejde o zvíře nebo osobu, ale o **funkci**. Tuto funkci na sebe může vzít kdokoliv, kdo je zrovna nejlstivější.

- **přeryv Gn 1-2 a Gn 3** je záměrný a nám srozumitelný, ale nedávejte do protikladu zvěst Gn 1 s dalšími příběhy. Nejedná se o historický popis sestupné cesty člověka od dobrého stvoření k totálnímu krachu (touha po bohorovnosti, vražda bratra, potopa, babylónská věž; tuto sestupnou tendenci najdeme v jiných náboženstvích: zlatý, stříbrný, železný věk aj.). Vyprávění spíše ukazují, co nás ohrožuje, ačkoli jsme stvořeni k obrazu Božímu. Příběhy vyprávějí o nás. Svět a člověk není osudově zkažený. Bohu se jeho dílo nevymklo z ruky. Nehistorizujme předabrahamovské příběhy. ”Předhistorické osoby” nepokazily totálně tento svět. A my nejsme nevinné oběti, které trpí kvůli nějakému Adamovi a Evě. V pokušení (v určování, co je dobré a zlé) jsme až po uši, ale ne kvůli Adamovi. Stvořenost k obrazu Božímu není hříchem totálně zrušena. Odmítnutím Boží vůle se dostává do závislosti na vůli jiných ”božstev”, autorit, pověr - které jím manipulují. Lidská svoboda jde ruku v ruce s odpovědností a ”odpovídáním” na Boží zavolání.

- biblické svědectví nepoužívá **termínu ”dědičný hřích”** (na rozdíl od některých konfesí či katechismů). Neměli bychom mluvit o příběhu jako o pradávné minulosti. Ukazuje na naši současnou ponořenost do hříchu. Mluví o našem údělu - ale Bůh neznehodnocuje lidský život - mluví o šancích a ohroženích a zaslibuje pomoc. Neměli bychom tedy mluvit na prvním místě o pádu prvního člověka, ale o našem pokušení a možnostech, které nám otvírá Bůh.

3. pomůcky:

Hrajeme si v Boží zahradě; obrázek hada, Adama a Evy v ráji podle některých malířů; kniha o

Bibli, Albatros, Praha 1992, s.1

osnovy vyprávění pro mladší děti:

I. Adam a Eva žili v krásné Boží zahradě

II. Eva i Adam jedí zakázané ovoce

III. Adam s Evou mají strach a schovávají se

IV. Bůh jim nedovoluje žít v zahradě, ale neopouští je

motivační uvedení do příběhu:

Nechejte děti, ať uvádějí příklady toho, co se jim líbí, a pak toho, co se jim zdá být zlé.

Je špatné, když někomu důvěřujeme? Co je to slepá důvěřivost? Důvěřujeme v obchodě, že dáme-li u pokladny větší peníze než je útrata, že nám vrátí správně drobné, nebo si myslíme, že nás bude chtít ošidit ?

Podařilo se vám někdy přelstít vaše rodiče - čím? Těšilo vás to, nebo jste měli strach, aby na to nepřišli?

Vyprávění:

I. Člověk nechce poslouchat

Těšíte se až budete dospělí? Zakázali vám někdy něco rodiče? Co to bylo? Co budete dělat, až budete velcí a teď to nesmíte? Mohou rodiče dělat všechno, co se jim zlíbí, nebo jim také někdo něco zakazuje? Zlobili jste se někdy na rodiče a později jste poznali, že to s vámi mysleli dobře? Zeptejte se dospělých a starých, jak jsou spokojeni s tím, že už nejsou děti.

Také Adam a Eva si přáli, aby nemuseli Pána Boha poslouchat a mohli si dělat, co chtěli. Brzy poznali, že vlastně nevěděli, co si přáli.

II: Jeden člověk ještě není celý člověk

Adam je první člověk, o kterém se v Bibli mluví. Pán Bůh stvořil Adama, Adam byl skvělý, velmi povedený. Bůh ho postavil do zahrady Eden a svěřil mu důležitý úkol: aby střežil a obdělával rajskou zahradu. Někoho by mohlo překvapit, že se v ráji pracovalo. Jaký je to ráj, když se tam musí pracovat? Ale proč by práce měla být špatná? Špatné je vyhýbání se práci, když se někomu práce štítí. Odpočinek je dobrý, vždyť i Pán Bůh odpočíval. Ale není možné odpočívat pořád. Práce, činnost, zvídavost, tvořivost, to patří k lidství. Bůh k Adamovi přivedl zvířata a Adam jim všem dal jméno. Nenašel však mezi nimi žádného tvora, s kterým by si rozuměl a s kterým by mohl žít ve skutečném společenství. Byl uprostřed mnoha živých tvorů, ale byl sám.

III. Člověk, to je muž a žena

Hospodin viděl, že Adam je sám. Řekl: „Není dobré, aby byl člověk sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou,“ a stvořil druhého člověka, Evu. Muž a žena, ti dva spolu dohromady tvoří celého člověka. Protože muž a žena jsou každý trochu jiný, sami si nestačí, něco jim chybí, ale k sobě dohromady se báječně hodí. Teprve teď bylo stvoření člověka dokončeno, když byli dva. Adamovi se Eva moc líbila, řekl o ní, že je to část jeho vlastního těla, „kost z jeho kostí“ - tak ji Pán Bůh stvořil. Od těch dob až podnes platí, že budou muži opouštět své otce a matky, aby se připojili ke svým ženám a byli s nimi jako jedno tělo. Muž a žena k sobě patří. Jsou si rovni. Nezáleží na tom, kdo byl stvořen první, jeden bez druhého budou vždycky trochu smutní. Jeden je druhému pomocí, jeden druhého potřebuje. Už proto, aby měli děti, ale nejen proto. Pán Bůh prostě nechce, aby byl člověk sám. Stvoření muže a ženy, to je velký Boží čin, přímo zázrak.

Oba byli nazí a nestyděli se. Proč také? Tělo je dobré a není potřeba se za ně stydět. Stydět se začali, až když přišel hřích a oni měli špatné svědomí. Kvůli hříchu se člověk začne stydět i za dobré tělo, protože hřích mění dobré věci ve věci zlé.

IV. Zákaz jedení ze stromu poznání dobrého a zlého

Člověk je člověk a Bůh je Bůh. Mohou být přátelé, ale jeden je Stvořitel a druhý byl stvořen. Pán Bůh uzavřel s člověkem džentlmenskou dohodu: “Ta zahrada je pro tebe, starej se o ni, obdělávej ji. Z každého stromu můžeš jíst ovoce, jenom z jednoho stromu nesmíš. Ze stromu poznání dobrého a zlého. Jakmile bys pojedl, zemřeš.” Co by se stalo, kdyby člověk znal dobré a zlé? Byl by jako Bůh, ale jenom v jedné věci. Poznal by, co je dobré a co je zlé, ale neuměl by s tím zacházet. Neuměl by dobré tvořit a zlé trestat, nemohl by soudit a odpouštět, dávat milost. Chtěl by se Bohu vyrovnat, ale vznikla by spíš Boží karikatura. - Všimněte si, že Bůh kolem stromu poznání dobrého a zlého nevztyčí plot; dává člověku svobodu, důvěřuje mu.

Lidská poslušnost působí Pánu Bohu radost!

V. Had pokouší Evu

Fungovalo to. Do chvíle, kdy se objevil Boží nepřítel - had. Byl to jiný had než hadi, které znáte. Obyčejný had může člověka uštknout a zabít. Tenhle had chce člověka rozhádat s Bohem. Jedovatá jsou jeho slova, protože lže. Našeptal Evě, že Bůh jim neřekl pravdu. Když pojedí ovoce ze stromu poznání dobrého a zlého, nezemřou, ale budou jako Bůh, budou znát dobré a zlé.

VI. Eva a Adam jedí zakázané ovoce

Eva hadovi naletěla. Zatoužila po vševědoucnosti. Zdálo se jí, že had to s ní myslí dobře, lépe než Bůh. Utrhla, jedla a dala i svému muži Adamovi.

VII. Stud a strach

V tu chvíli opravdu něco poznali – poznali, že jsou nazí. A současně si uvědomili i svou neposlušnost. Věděli, že se na ni brzo přijde. Věděli, že se před Bohem neschovají. Chtěli skrýt alespoň svou nahotu, cítili stud, hanbu za svůj čin. Spletli si fíkové listy jako šaty. Dobré stvoření už nebylo dobré, protože začalo zatloukání, skrývání, neupřímnost. A hned se objevil i strach. Lež narušila dobrý vztah k Bohu. Nejde poslouchat zároveň Pána Boha i hada.

VIII. Vykrucování

Stačilo, že jen v dálce zaslechli Boží hlas a běželi se schovat. Dříve by měli radost, že slyší hlas Pána, ale teď se báli. Uvědomili si, čeho se dopustili, a báli se přijít Bohu na oči. Ukryli se uprostřed zahrady mezi stromy. Bůh na ně zavolal: “Kde jste?” Adam a Eva se vymlouvali na svoji nahotu, ale vlastně chtěli skrýt nikoli tělo, ale svůj hřích. Bůh poznal, že lidé jedli ze stromu poznání. Adam se vymlouval na Evu, Eva vše hodila na hada. Teď už věděla, jak velice ji had podvedl.

IX. Prokletí a zaslíbení

Co teď Hospodin učiní? Nejprve se obrátil k hadovi a vyslovil nad ním kletbu. Had je proklet. A proklet bude od této chvíle každý, kdo bude jako had překrucovat Boží slova, kdo bude lidi navádět proti Bohu, kdo jim bude slibovat něco, co nemůže dát. Na světě je spousta lidí, kteří se dali k hadovi do učení, kdo jako had navádí lidi ke zlému a lže. Kdo třeba? Nějaký diktátor, skinhead, ten, kdo nabízí drogy? Naváděl někdy někdo k neposlušnosti i vás?

Pak Bůh rozhodl o člověku. Lidé musejí opustit ráj, protože bez oboustranné důvěry ráj nefunguje. Čeká je život, ve kterém se budou muset sami rozhodovat mezi dobrem a zlem, budou se sami muset starat o svou obživu a nebude to jednoduché. Budou obdělávat zemi a už to nebude zahrada Eden. Bude záležet na nich, jestli se k sobě navzájem budou chovat hezky nebo ošklivě - někdy si muž a žena nebudou rozumět, protože od podvádění Boha je jen krůček k podvádění lidí. Do jejich života vstoupí smrt. Ovšem had nebude jejich pánem - i když je bude pokoušet a trápit, přece bude nakonec poražen!

Dostali kožené šaty a šli. Když byly šaty z kůže, znamenalo to, že nějaké zvíře muselo kvůli nim umřít. To už tak je, že na náš hřích vždycky někdo doplatí. Nejdřív obětní zvířata, potom jiný člověk, Ježíš, Boží Syn.

X. Adam a Eva a my

Tento příběh nám nechce říci, že za všechno zlé mohou Adam a Eva; že kdyby tenkrát neutrhli ovoce a nesnědli, byli bychom pořád v ráji. Je to příběh o nás. V jejich příběhu se poznáváme my sami, jako bychom se dívali do zrcadla. I my jsme neposlušní vůči Pánu Bohu, vůči rodičům, ve škole. Také my máme za sebou lži, které byly odhaleny, víme, co to je ztratit důvěru a jak se obtížně znovu získává. Kolikrát víme, co je dobré, ale přesto podle toho nedokážeme vždycky žít. Chceme být dospělí a nemuset nikoho poslouchat. Všichni lidé, stejně jako Adam a Eva, chtějí být jako Bůh. Nikomu se to nepovede. Tím se jenom vzdalujeme od Pána Boha a dostáváme se do stále většího trápení. - Proto příběhu o prvním hříchu rozumíme. Je to prostě příběh o nás.

Modlitba:

Pane Bože, odpusť nám, že i my jsme jako Adam a Eva, když neposloucháme dobré rady rodičů. Myslíme si, že nás nemají rádi a tak vždycky naletíme, jako Adam a Eva hadovi. Chtěli bychom poslouchat rodiče i tebe, Bože. Abychom mohli být dobří přátelé a byla mezi námi důvěra. Amen

Podněty pro rozhovor:

- Jak si představujete, že promlouvá had dnes - jako: čert? člověk s potřeštěnými nápady? zlý hromotluk nebo skin? bohatý člověk s fantastickými nabídkami? kamarád navádějící nás k něčemu? zloba a závist rodící se v našem srdci? Predátor? Rambo? nějaký násilník? mimozemšťan? ufon? reklama? přírodní katastrofa? hloupý člověk? špatný učitel? pověrčivý nebo zlomyslný novinář? Jak jinak?

- Můžete si dovolit dělat všechno, co vás napadne? A dospělí také? Co máte zakázáno od rodičů, od sourozenců, od učitelů, od faráře, od doktora? Proč vám to mohou zakázat?

- Zakazují vám něco nebo vás ovlivňují ti, s nimiž nejste v osobním kontaktu? (váš oblíbený zpěvák či herec - nebo na vás nijak nepůsobí)?

- Znáte nějakou hru, kde je dovoleno si vymýšlet a lhát? Komu a proč?

- Měli Adam a Eva z hada strach? Viděli na něm něco nesympatického?

- Co znamená úsloví: Já nic, já muzikant?

- Je možné vymyslet tak chytrou výmluvu, aby ji neprokoukl ani Pán Bůh?

- Jak si představujete ráj?

Odkaz na pracovní list
02 Pád člověka
Odkaz na píseň
Pane Bože náš
Krásná je modrá obloha, je zázrak pod ní žít
Tvoje, Pane Kriste, dobrota (SV346)
Cílová skupina
Školní
Katechetické cykly
Pozvání na cestu Starý zákon 1
Biblický odkaz (kat)
Genesis 2,15–3,24